

דרשה לפרשת מקץ / הרבה נעמי אפרת / לזכר יונתן היילו

אני רץ על הגֶּשֶׁר
והילדים אָחֵרִי
יוֹנָתָן
יוֹנָתָן הֵם קוֹרְאִים
קֶצֶת דָּם
רק קֶצֶת דָּם לְקִנּוּם הַדְּבִשׁ
אני מִסְפִּים לְחוֹר שֶׁל נֶעֶץ
אָבֵל הִילְדִים רוֹצִים
וְהֵם יְלִדִים
וְאֵנִי יוֹנָתָן
הֵם פּוֹרְתִים אֶת רֹאשִׁי בְעֵנֶף
גְּלִדְיוֹלָה וְאוֹסְפִים אֶת רֹאשִׁי
בְּשֵׁנִי עֵנֶפִי גְּלִדְיוֹלָה וְאוֹרְזִים
אֶת רֹאשִׁי בְּנֵי מְרֹשֶׁרֶשׁ
יוֹנָתָן
יוֹנָתָן הֵם אוֹמְרִים
בְּאֶמֶת תִּסְלַח לָנוּ
לֹא תֵאָרְנוּ לְעֵצְמָנוּ שְׂאֵתָה כְּזֶה.

מיהו יונתן של יונה וולך? יונתן הוא הילד שכולם רודפים אחריו, כולם מחפשים אותו. הילדים לא מתעסקים זה בזה, לא מתעניינים אחד בשני. הם משקיעים את כל מרצם ומרדפם בחיפוש אחר יונתן. יונתן מסכים לתת להם קצת כאב, חור של נעץ, אבל הם לוקחים בכוח את כולו.

הם לא משאירים ממנו דבר, ודאי לא מנשמתו.

מדוע הילדים רודפים אחר יונתן? ליונתן יש כוח ממגנט, מושך, כריזמטי.

יונתן הוא ה"אחר". הילדים לא תיארו לעצמם שיונתן הוא "כזה". מהו ה"כזה"? לנו נותר להבין לבד.

יונתן של וולך הוא הדחוי המוערץ, הילד הגאון, האינטליגנט והיהיר, הבן האהוב שנאלץ לחוות בחייו את תחושת הדחיה.

יונתן הוא יוסף.

מציאות חייו של יוסף לימדה אותו להיות חד, מניפולטיבי, כוחני ודורסני כשם שהוא עדין ונשי. יוסף יודע שאסור לו לחשוף את הסודות, ואסור לו לבאר את החלומות עד סופם, כי הם איומים ונהדרים, מרתיעים ומעוררים יותר מכפי שנוכל לדמיין.

יוסף הגיע למצרים כנער- מהגר, עבד נרצע, חסר זכויות. הוא זוכה לחסדיו של פרעה מלך מצריים, אך איננו יכולים להיות בטוחים בכשרות המניעים של פרעה. מה כוללים חסדים מפוקפקים אלו, מלבד עושר חומרי, סטטוס ומעמד, שבוודאי לא מקנים לו שמחת חיים או את הצורך הראשוני ביותר, בשייכות ומשפחה?

פרעה פונה אל יוסף בדברים אלו: "הֲנִמְצָא כְזֶה--אִישׁ, אֲשֶׁר רוּחַ אֱלֹהִים בּוֹ..... אֵין-נְבוֹן וְחָכָם, קְמוּץ. וְעַל-פִּיךָ יִשָּׁק כָּל-עַמִּי..."

בהמשך נוקט פרעה בפעולות המסמלות בעלות זוגית ומינית:

"וַיֹּסֶר פְּרֻעָה אֶת-טַבְּעוֹתָיו מֵעַל יָדָיו, וַיִּתֵּן אֶתָּהּ עַל-יַד יוֹסֵף; וַיִּלְבַּשׂ אֹתוֹ בְּגָדֵי-שֵׁשׁ, וַיַּשֶּׂם רֶבֶד הַזָּהָב עַל-צַוְאָרוֹ. וַיַּרְכֵּב אֹתוֹ, בְּמַרְכָּבֵת הַמִּשְׁנָה..."

האם אנו אמורים להאמין שרק בשם התבונה זוכה יוסף לכבוד זה? או שאולי יש סיכוי שגם כאן נופל יוסף קרבן, בשנית, לניצול כוחני ואף מיני של בעלי השררה?

יוסף, כמנהיג פוליטי חד ומבריק, יודע שהעם זקוק למסרים פשוטים ובוחר בשני מוטיבים בסיסיים ביותר, המהווים ביחד את תחתית פירמידת הצרכים. מסרים אלו יישזרו בחייו של יוסף כחוט השני: בגד ולחם.

לחם, המורכב מאותו שורש כמו חלם, חלום, הוא ההיפוך המוחלט של החלום:

ניצחון הפרקטיקה על הרוח.

הצורך בהישרדות הגובר על פני האפשרות לחלום.

הלחם הוא סמל לשפע כלכלי, חוסן אישי ופרגמטיזם. וזהו הסמל בו בוחר יוסף.

יוסף חולם על הלחם עוד בטרם מפילים אותו אחיו אל הבור: "והנה אנחנו מאלמים אלמים בתוך השדה והנה קמה אלמתי וגם נצבה והנה תסבינה אלמתיכם ותשתחווין לאלמתי". החלום היהיר של הנער ה"אהוב – שנוא" מפעיל את חמתם של האחים והם משליכים אותו אל הבור. לאחר שנפטרים ממנו, הם יושבים לסעוד את לבם, שוב, בלחם: 'וַיֵּשְׁבוּ לֵאמֹר לָחֵם'. זו לא סעודת אחים אלא סעודת אימה: בעת שהם אוכלים, הם אוטמים אזניהם ולבם לתחנוניו ולקריאותיו ממעמקים.

הבגד, גם הוא צורך בסיסי ביותר, נשזר בסיפורי יוסף ומהווה תמיד סמל מטרים לשינוי, רמז למציאות שהולכת להשתבש, מרחב לימינאלי. כאשר הבגד נקרע, נתלש או מוחלף – אנחנו יודעים שכל המציאות עתידה להתהפך על פיה.

כך כותונת הפסים המפוארת של יוסף הופכת לסמל המרכזי להתעללות האחים בו, והיא נמצאת קרועה וטבולה בדם, כביכול דם של חיה שהרגו האחים כקרבו, לאחר שיוסף מושלך לבור. יעקב, לאחר שזועק 'טרף טרף יוסף', קורע את בגדיו לאות אבלות ושם שק במתניו.

ישנו עוד סמל שנשזר בחייו של יוסף לכל אורך הדרך, והוא הרבה פחות פשוט ואינטואיטיבי: למעשה, הוא מעיד על תהומות נפשיים וחרדות לא פתורות, על משקעים ועל טראומה.

זהו דימוי הבור.

חייו של יוסף מיטלטלים מהר נישא לבור עמוק הלכה למעשה. יוסף הנבחר מושלך לבור ומאבד את הסטטוס כבן האהוב ביותר למשפחה מובחרת, לילד – מהגר, צעיר פוסט-טראומטי חסר סיכוי, עני ורעב. הוא מגיע למצריים חסר כל, מוכן לעשות הכל, נער רחוב. גם במצריים, מושלך יוסף אל בית האסורים המכונה בור, ונותר לנו רק לנחש מה כוחה של החוויה הזו בשחזור מאורעות ילדות. אלא שממעמקים, עולה יוסף שוב לגדולה כאשר פרעה מלך מצריים מכריז ש "על פיך יישק כל עמי."

האם יש עוד גיבור מקראי שהסופר מדמה את סיפור חייו שוב ושוב לנפילה לבור וטיפוס החוצה ממנו? אילו עוד פנטזיות אסורות וכמוסות בסיפור יוסף? הפנטזיה של הילד הנפגע, האומלל, המשופע בחוויות מתנגשות של האדרה והפיכה לאפר ועפר, נשיאה על כס מלכות והשלכה לבית האסורים, אינטליגנציה תמימה, גאונות שמובילה לנאיביות. הפנטזיה של הפגוע, הכאוב, התינוק שעבר התעללות, הנאנס – לשליטה. לנשיאת עצמו כלפי מעלה.

"יונתן, יונתן הם קוראים, קצת דם, רק קצת דם לקנוח הדבש –"

כך קוראת וולך ורומזת ספק ליוסף, ספק לעצמה. ישנו עוד יונתן אחד שהשיר של וולך רומז אליו, על אף פער השנים: יונתן היילו. הנער הנאיבי, היפה, שעבר אונס ברוטאלי ובכך הפכה הנאיביות הילדית שלו לזעם ותושיה.

יונתן היילו החליט שלא לשתוק, אלא להחזיר לחייו את השליטה. יונתן נסחט ונאנס על ידי בן עוולה פעם אחר פעם ונותר חסר כוחות, מותש ושבור. בכוחותיו האחרונים הוא רצח את אונסו ובכך ניסה להחזיר לעצמו את השליטה על חייו. אלא שבמהלך שנים ארוכות לאחר מכן נותר חסר שליטה, ומצא עצמו יושב בבית האסורים שבוודאי היה לו לבור עמוק יותר מכפי שניתן לשער.

בי"ד בחשוון תשפ"א שם יונתן היילו קץ לחייו.

רק הפגועים פיזית ומינית יעידו שההתנשאות אל על, החזרת השליטה, ואפילו שמחת החיים הבסיסית, היא עניין יחסי. הזכות לאושר ולחופש היא מאבק יומיומי שלעולם לא יגיע אל סופו. גם אם נשב על כס המלכות, גם אם "נשלוט", גם נפגע באומה שלמה ונדרדר אותה לרעב על מנת להקל, ולו במעט, על כאבנו, לנצח יוותר השבר ויוביל את מסלול חייו.

אנחנו זועקים את זעקת השבר האינסופית. אנחנו כאן כדי להחזיר לידינו את השליטה, ובו בעת לדעת שאין זה אפשרי.

אנחנו אחד מתוך אחד, אחת מתוך אחת. אנחנו יוסף.